

TOTEUTUNEITA UNELMIA JA TOTEUTUMATTOMIA

TOTEUTUNUT UNELMA: OMA KOKOELMA

Näyttely esittelee Turun Taideyhdistyksen tekemiä hankintoja ja vastaanottamia lahjoituksia Victor Westerholmin intendenttikaudella 1891 – 1919.

Vuonna 1891 perustettu Turun Taideyhdistys alkoi kerätä omaa kokoelmaa hyvin suotuisana ajankohdana: Suomen kuvataide oli kokemassa voimakkaan nousun pääosin Pariisissa opiskelleen nuoren taiteilijapolven myötä. Yhdistys osti alusta alkaen oman aikansa koti- ja pohjoismaista taidetta elossa olevilta taiteilijoilta. Emämaa Venäjän taidetta ei sen sijaan hankittu. Kyseessä oli selkeä kannanotto: yhdistyksen kokoelma oli kulttuurillisesti sidoksissa länteen.

Teoksia hankittiin aluksi ensisijaisesti yhdistyksen omista näyttelyistä. Uusimmat teokset saattoivat olla peräisin hankintavuodelta, ja myös nuoria tekijöitä suosittiin. Maalausten, veistosten ja piirustusten ohella kokoelmaa kartutettiin grafiikalla jo vuodesta 1899. Kokoelmatoiminnan vakiinnuttua alettiin hankkia esimerkkejä myös aikaisempien sukupolvien taiteilijoiden tuotannosta. Ajatuksena oli luoda kokoelmaan historiallista syvyyttä ja jatkumoa kotimaisen taiteen osalta.

Hankittujen teosten aihepiiri oli aluksi hyvin kansallinen: Se käsitti pääosin suomalaisia maisemia ja kansantyyppejä sekä todellisten ja mytologian merkkihenkilöiden kuvauksia. Historia-aiheet viestittivät poliittisesti arkana ajankohtana hienovaraisesti Suomen vuosisataisista siteistä Ruotsiin. Suomalaisten taiteilijoiden matkojen myötä yleistyivät ulkomaiset aiheet. 1900-luvun alun teokset kertoivat ajoittain kotimaan yhteiskunnallisesta murroksesta.

Määrätietoisten ostojen rinnalla oli yksityishenkilöiden tekemillä lahjoituksilla alusta alkaen tärkeä sija yhdistyksen kokoelman karttumisessa. Lahjoitusten myötä yhdistykselle lankesi monia sellaisia teoksia, joita ei olisi muutoin voitu hankkia. Taidemuseorakennuksen valmistuminen 1904 vireytti lahjoitus- ja ostotoimintaa entisestään.

Taideyhdistyksen hallituksen jäsenet tunsivat erityistä vastuuta untuvikkoyhdistyksen tukemiseen; niinpä varapuheenjohtaja, kauppaneuvos Fredric von Rettig lahjoitti jo heti alkuvuosina muutamia maalauksia. Niiden joukossa oli Akseli Gallen-Kallelan *Keuruun kirkko*, joka oli samalla ensimmäinen taiteilijalta yhdistyksen kokoelmaan liitetty työ.

Rahastonhoitaja ja sittemmin myös puheenjohtaja Ernst Dahlström osoitti yhdistykselle vuosien mitaan useita maalauksia ja veistoksia. Hän myös lahjoitti nuorena kuolleen kuvanveistäjätyttärensä Greta Dahlströmin muovaileman *Tiikerin*, jonka toisinto tervehtii kävijää museon ulko-oven kädensijana. Hän muisti lisäksi yhdistystä teoslahjoituksin yhdessä nuoremman Magnus-veljen kanssa, joka vaikutti niin ikään yhdistyksen hallituksessa. Kauppaneuvosveljesten lahjoituksiin kuuluu mm. Emil Wikströmin muovailema *Victor Westerholmin rintakuva* (1916), jonka hallitus tilasi kiitollisuudenoitukseksi Westerholmin toimittua neljännesvuosisadan yhdistyksen intendenttinä.

TAITEILIJAKOHTAISIA TEOSRYHMIÄ

Pyrkimys luoda taiteilijakohtaisia teosryhmiä kokoelman sisälle ilmeni jo varhain. Tarkoituksena oli rakentaa kuvaa yksittäisen taiteilijan tuotannon kehityksestä. Tämä kertoo samalla arvostuksista eli siitä, minkälaisen taiteen ja keiden taiteilijoiden tuli olla edustettuina julkisessa kokoelmassa.

Ajatus toteutui onnistuneella tavalla mm. Edelfeltin, Gallen-Kallelan, Järnefeltin ja Westerholmin kohdalla sekä lahjoitusten ansiosta mm. Ekmanin osalta. Jälkimaailman kannalta kauaskatseiseksi osoittautuivat teoskokonaisuuksia käsittäneet hankinnat kuten Edelfeltin ja Järnefeltin seinämaalausluonnosten ostot. Lopulliset, Helsingin yliopiston juhlasaliin valmistuneet maalaukset *Turun Akatemian vihkiäiset* ja *Aurora-seura* näet tuhoutuivat pommituksissa 1944.

Westerholm suosi varttuneen polven sivuun jääneistä taiteilijoista Helene Schjerfbeckiä, jolta hankittiin kuusi pääosin modernistista teosta. Schjerfbeckin edustus Turussa oli Westerholmin aikana laajempi kuin Suomen Taideyhdistyksen kokoelmassa Ateneumissa. Naistaiteilijoiden teoksia ostettiin kokoelmaan heti alusta alkaen; yhdistyksen ensimmäinen oma hankinta oli Julia de Cock-Stigzeliuksen maise-mamaalaus.

Ensimmäinen Westerholmilta itseltään tehty hankinta tapahtui jo 1894. Taiteilijalta ostettiin jatkossa teoksia tasaisin väliajoin, minkä vuoksi yhdistys sai haltuunsa monet hänen keskeisistä maalauksistaan. Merkittävä oli myös vuoden 1917 ”takautuva” hankinta, jolloin taiteilijalta lunastettiin kokoelmaan viisitoista maalausta, etupäässä luonnoksia, 1870 – 1890-luvulta.

Westerholmilla oli kiinteät suhteet aikansa keskeisiin suomalaistaiteilijoihin, mikä näkyi teosostojen ohella kollegoiden tekeminä lahjoituksina. Erityisen uskollisesti ja pitkään yhdistyksen kokoelmaa muisti Ville Vallgren, joka lahjoitti omia ja ruotsalaisen kuvanveistäjävaimonsa teoksia tasaisin väliajoin liki kahdenkymmenen vuoden ajan. Yhdistys myös onnistui hankkimaan taiteilijan keskeisiä teoksia eri kausilta.

HANKINNAT NUOREMMALTA TAITEILIJAPOLVELTA

Victor Westerholmin intendenttikautena ostettiin kokoelmaan jo maineensa vakiinnuttaneitten taiteilijoiden ohella vielä uransa alkuvaiheessa olleitten tulokkaiden tuotantoa. Monet heistä olivat olleet Westerholmin oppilaina Turun Piirustuskoulussa. Linja korostui erityisesti kotimaisen maalaustaiteen 1910-luvulla kokeman voimakkaan tyylimurroksen aikaan. Nousevien turkulaiskykyjen kuten Santeri Salokiven, Emil Rautalan ja Ragnar Ungernin lisäksi tehtiin ostoja muilta nuorilta kotimaisilta maalareilta kuten Marcus Collinilta ja Alvar Cawénilta. Viimeksi mainitun kubismista vaikutteita saanut *Nuori mies* oli hankintana edistyksellinen. Myös Turun Piirustuskoulussa opiskelleilta nuoren polven kuvanveistäjiltä kuten Felix Nylundilta, Yrjö Liipolalta ja Wäinö Aaltoselta hankittiin teoksia, Aaltoselta ensimmäinen veistos jo 1919 (*Aaro Hellaakoski*).

HIUSKARVAN VARASSA

Kokoelman kasvu jatkui yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti vaikeinakin aikoina kuten itsenäistymisvuonna 1917. Kyseisen vuoden hankinnat ja vastaanotetut lahjoitukset kertovat valveutuneisuudesta: kokoelma karttui edellä mainitun Cawénin maalauksen lisäksi mm. Pekka Halosen, Juho Rissasen, Tyko Sallisen, Ragnar Ungernin ja Albin Kaasisen tuoreimmilla teoksilla.

Pian itsenäisyysjulistuksen jälkeen puhjennut sisällissota uhkasi myös Turun taidemuseota ja sen kokoelmaa, sillä punaisilla oli aluksi aikeena keskittää toimintonsa ja tulenjohtonsa museorakennukseen joutuksen sen strategisesti edullisesta sijainnista kukkulan laella rautatieaseman lähellä. Museon pelastukseksi koitui ilmeisesti sen puolustuksellisesti epäkäytännöllinen lasikatto, minkä vuoksi kapinalliset valitsivat paikalliseksi päämajakseen Vartiovuorenmäen tähtitornin.

WESTERHOLMIN PERINTÖ

Museon ensimmäisen intendentin kuollessa 1919 kokoelma käsitti tasan 400 teosta ensisijaisesti kotimaista, mutta jossain määrin myös ulkomaista taidetta. Jälkimmäisen osalta oli keskiössä alusta alkaen ollut skandinaavinen nykytaide, mutta lahjoitusten myötä oli kokoelmaan tullut myös vanhempaa ruotsalaista taidetta.

Oman ajan taide, taiteilijakohtaisten teosryhmien luominen ja ulkomaisesta ensisijaisesti skandinaavinen taide ovat olleet kokoelmahankintoja ohjaavina periaatteina myös kuluneen liki sadan vuoden aikana

Westerholmin kuoleman jälkeen. Yksittäisten taidekäsityön tuotteiden kuten keramiikan hankinnoista on sen sijaan pääsääntöisesti luovuttu, mikä johtuu museokentän myöhemmästä erikoistumisesta.

TOTEUTUMATON KOKOELMA

Rajallisista ostomäärärahoista tai taiteilijoiden liian korkeiksi asettamista hinnoista johtuen Turun Taideyhdistys menetti aika ajoin tilaisuuden liittää kokoelmaan tärkeinä pitämiään teoksia. Näitä olivat mm. Pekka Halosen kookas *Työstä lähtö* ja Akseli Gallen-Kallelan muotokuva saksalaisesta näyttelijästä Rudolf Rittneristä. Mary Gallen-Kallela puolestaan ei ollut valmis luopumaan miehensä *Omakuvasta*, jonka taiteilija oli maalannut Kalelassa firenzelaista Uffizi-galleriaa varten mutta joka oli ensimmäisen maailmansodan vuoksi jäänyt Suomeen. Tarjolla olleisiin, mutta osittain liian korkeasta hinnasta johtuen hankkimatta jääneisiin teoksiin lukeutui myös Gunnar Berndtsonin myöhäistuotantoa edustava *Diderot Katariina II:n puheilla*. Maalauksen lunasti myöhemmin Ernst Dahlström.

Yhdistyksen ostolautakunta ei suosituksesta huolimatta hankkinut Juho Rissasen suurikokoista *Lapsuuden muisto* -akvarellia (nykyään Budapestin taidemuseossa) eikä se liioin lämmennyt Victor Westerholmin varhaiselle merkkiteokselle *Eckerön postilaituri*; maalauksen osti sen sijaan Viipurin Taiteenystävät (toisen maailmansodan jälkeen Hämeenlinnan taidemuseossa). Viimeksi mainittua menetystä pyrittiin myöhemmin korvamaan lunastamalla Westerholmilta maalauksen esitöitä.

Berndtsonin teosta lukuun ottamatta kaikki nämä maalaukset päätyivät myöhemmin julkisiin kokoelmiin, mikä todistaa niiden merkittävydestä. Erityisen valitettavana pidettiin jo omana aikana Halosen *Työstä lähtö* -maalauksen ostotilaisuuden menettämistä. Syynä oli, ettei Turun kaupunginvaltuuston yhdistykselle vuosittain osoittamaa määrärahaa taidehankintoihin poikkeuksellisesti myönnetty vuonna 1908, jolloin teos olisi ollut tarjolla. Taiteilija oli kaiken lisäksi ollut valmis alentamaan asettamaansa myyntihintaa.

VICTOR WESTERHOLM: Turun Taideyhdistyksen ensimmäinen intendentti 1891-1919

”Sedan Konstföreningens direktion hos skulptören Emil Wikström beställt artisen Victor Westerholms byst i brons för att i Konstmuseet i Åbo uppställas hade densamma numera anländt och förevisades af intendenten.

Med anledning häraf vände sig ordföranden [Ernst Dahlström] till intendenten Westerholm med några ord och framhöll, hvad herr Westerholm gjort för konsten på denna ort och dess utveckling i vårt land, han hoppades att den i museet nu uppställda bysten af den om vår konst förtjänade konstnären skulle påminna detta

och kommande släktled om den man, som med så stort intresse och ospard möda och för oss alla märklig framgång arbetat för museet.”

(Utdrag ur Konstföreningens i Åbo protokoll 4.6.1918.)

”Direktionen emottog stående ordförandens meddelande om intendenten professor Victor Westerholms frånfälle. Han fram[höll] därvid den svåra och bittra förlust konsten i Finland, konstlivet i Åbo och särskildt Konstföreningen i Åbo härigenom lidit.”

(Utdrag ur Konstföreningens i Åbo protokoll 20.11.1919.)

”Då bestyrelsen nu för första gången efter intendenten professor Victor Westerholms frånfälle sammanträdde på Konstmuseet uttalade vice ordförande Magnus Dahlström några ord till minne af museets högt skattade vårdare, hvilken likt en hustomte, af alla älskad, alltid mött oss i detta konstens hem och ordnat och ställt det till allas belåtenhet. Bestyrelsen hade vant sig att alltid lita till hans utmärkta ledning och på erfarenhet grundade råd. Den auktoritet, som han på konstens område representerade, fanns ej mer, men skulle bestyrelsen i hopp om att han fortfarande som hustomte lefde ibland oss och ledde vår verksamhet gå till sitt arbete.”

(Utdrag ur Konstföreningens i Åbo protokoll 6.12.1919.)